Lombroso és a bűntettes-typus tana.

Írta: HELLER ERIK.

Eszméknek és kimagasló egyéniségeknek az emberiség vagy a tudomány haladására vonatkozó értékét csak hosszú idővel megjelenésük után lehet megítélni. Az a látszólagos mélyreható hatás, melyet egy-egy fölvetett gondolat közvetlenül nyilvánosságra jutása után előidéz, nem ritkán rövid idő múlva elenyészik anélkül, hogy az emberiség haladásához hozzájárult, vagy a tudomány fejlődésének új irányt adott volna, és olyan tüneményes egyéniségek, kik eszméikkel az egész művelt világ közvéleményét ideig-óráig lázban tartották, a történelem szemüvegén át nézve sokkal csekélyebb értékűek, mint a culturának az a sok névtelen napszámosa, ki nem ugyan egyéniségével, de idegen eszmék megvalósításának előmozdításával az emberiség jólétét és eszményeinek beteljesedését elősegítette.

Ebből a gondolatból kiindulva kell CESARE LOMBROSO-nak és az olyan sokat meghányt és vetett bűntettes-typus tanának jelentőségét is megítélnünk. Mert immár 33 éve annak, hogy alapvető munkája: a »L'uomo delinquente« első kiadásában napvilágot látott és a benne fölvetett gondolatok, melyek az első pillanattól kezdve nagy feltűnést keltettek, még mai napig sem veszítették el actualitásukat. Sőt mi több, egész új, addig nem is sejtett tudományszakoknak: a criminálanthropologiának, a criminologiának és a criminálsociologiának adtak életet.

De a LOMBROSO-féle tanokat éppen az jellemzi legjobban, hogy ma éppen olyan actualisak, mint első megjelenésükkor,

mert ez azt jelenti, hogy való értékük iránt a tudományos világ több, mint három évtizedre terjedő megvitatás után sem tudott megállapodásra jutni. Manapság is sok híve van LOMBROSO-nak s ezek a criminalanthropologiát rendszerbe is foglalták, de a criminalanthropologia törvényeiről még ma sem beszélhetünk.

Ma is egy még forrongásban levő új ismeretággal állunk szemközt, melynek értéke annyival is bizonytalanabb, mert még szintén nem egészen kiépített talajra rakták le alapköveit.

Mert a LOMBROSO-féle tan számára már elő volt készítve a talaj. Nem azok által a kísérletek által, amelyekkel egyesek, így GALL, a phrenologia megalapítója, LAVATER, valamint LOMBROSO kortársa, BENEDIKT, még az ó-korból reánk maradt azt a gondolatot, hogy az egyén jellemvonásai a testalkattal és kivált az arczvonásokkal összefüggésben vannak, a tudomány számára kiaknázni törekedett, hanem az által a positivistikus irány által, mely az emberrel természettudományi alapon kezdett foglalkozni s a biológiát megteremtve, a testi és szellemi átöröklés, a természetes kiválogatódás tanát hirdette. Kétségtelen, hogy ezek a tanok, kapcsolatban az emberi cselekedetekben a természeti jelenségekhez hasonlóan megnyilatkozó törvényszerűséget hirdető (deterministikus) elméletekkel együtt képezik LOMBROSO tanításának, a bűntettes-typus tanának alapjait.

A LOMBROSO-féle bűntettes-typus lényegét ugyanis bizonyos testalkati vonások képezik, melyek, mint a normális testalkati vonásoktól eltérők, rendellenességek gyanánt jelentkeznek. A testalkati rendellenességek, úgy mint a többiek között: a hátra eső homlok, elálló fülek, nagy álkapocs, mandulametszésű szemek, a fej hátsó részén levő gödröcske, dús hajzat és gyér szakái, a rendesnél hosszabb karok, a test rendellenes nagysága és súlya bizonyos sajátos lelki vonásokkal, jelesül: részvéthiány, tunyaság, hiúság, állhatatlanság, babonákban való hit, valamint egyes functionális zavarok: érzéketlenség a fájdalom iránt, vagy a villanyos áram iránt, a rendesnél nagyobb fogékonyság az időjárás változásainak megérzése és a magneticus hatások iránt, gyakori balkezesség stb. kapcsoatosak. Ezek a boncztani és lélektani vonások az elfajulás következményei és ezek teszik az egyént a bűncselekmé-

nyekre hajlandókká, akaratát a bűncselekmények elkövetésére valósággal determinálják. A rendellenes vonások atavisticus jelenségek és ez okból azonos a bűntettes-typus az ősember és a vadember typusával. Azt az okot, mely a degeneratiot létrehozza, LOMBROSO − mint ezt először főművének 3. kiadásában fejti ki − az epilepsiában, mint a fejlődést hátráltató tényezőben, vélte megtalálni.

Hogy LOMBROSO a bűntettest elmebetegnek tartotta volna, az félreértés. Ennek a félreértésnek egyrészt az a magyarázata, hogy a »L'uomo delinquente« egy későbbi kiadásában a bűntettesi elmebetegségben szenvedőket is a bűntettes-typus körébe vonja, másrészt pedig az, hogy a született bűntettest, mint akire a bűntettesi typust később korlátozta, félelmebetegnek (mattoid) nevezi. Holott LOMBROSO a bűntettes és az elmebeteg közti különbségeket maga is hangoztatja és a »félelmebeteg« elnevezés csak a bűntettesi hajlandóság és az elmebetegség közti hasonlóságot kívánja kifejezésre juttatni. Hogy a LOMBROSO által elvetett mag milyen termékeny talajra hullott, azt legjobban az a buzgalom bizonyítja, amelylyel a bűntetteseken végzett méréseket és egyéb észleleteket a LOMBROSO által megkezdett irányban számos honfitársa folytatta s melylyel ezek adatot adatra halmozva, LOMBROSO állításait megerősítve látták. De az új tanítás hatása nemcsak abban nyilvánult, hogy szülőországában oly gyorsan követőkre talált és valósággal új iskolát teremtett, hanem abban a nagy megdöbbenésben is, mely a belőle levont következtetések folytán keletkezett nyomában. Mert akár elmebeteget, akár dégénérait ősembert látunk a bűntettesben, a büntetőjogi felelősség kérdése vele szemben egészen más szempontok szerint igazodik, mint a teljes erkölcsi beszámítás alá cső egyénnel szemben. A felelősség kérdésének megváltozása pedig az elmebeteggel szemben a társadalom fönmaradásához nélkülözhetetlen büntetés jogosulatlanságát jelenti és a dégénérait szörnyszülöttekkel szemben is olyan eszközöket tesz megengedhetőkké, sőt szükségesekké, melyek a büntetésnek a classicus büntetőjogi iskola által megteremtett fogalmával merőben ellenkeznek. Igen érthető tehát az az ellenáramlat, mely a felforgatással fenyegető tanítást minden izében megczáfolni törekedett.

A LOMBROSO-féle tan első conceptiójának fogyatkozásai különben elég nyilvánvalók Gyöngéje volt mindenekelőtt az, hogy egyszerűen csak bűntettesekről, bűncselekményekről v beszélt, holott igen sok bűncselekménynél nyilvánvaló, hogy a tettes nem valami abnormis hajlamból, hanem egyszerűen bizonyos körülményektől (például nyomortól) indíttatva követte el azt, egyes bűncselekményeket pedig jellembeli sajátságokkal összefüggésbe hozni merő képtelenség. Ellenvetésül felhozták továbbá azt is, hogy azok a stigmák, melyek LOMBROSO szerint a bűntettes-typus sajátságai, igen gyakran a legbecsületesebb embereknél is feltalálhatók. Azzal a hypothesissei szemben pedig, hogy a bűntettes-typus ugyanaz, mint a vadember typusa, a természeti népeket illető azokra a kutatásokra utaltak, melyek szerint a vadak között is vannak becsületes és jóindulatú egyének. Ugyanez az ellenvetés az ősember és a bűntettes-typusának azonosítására is vonatkozik, amihez még az is járul, hogy az ősember és vadember typusának azonossága is bebizonyításra szorul.

LOMBROSO tanításának értékét egyébként csak úgy ítélhetjük meg, ha a LOMBROSO követői által tovább fejlesztett alakjában veszszük szemügyre és figyelemmel kísérjük mindazoknak a véleményeit, a kik a problémával foglalkoztak.

Hogy egy olyan tanítás, mely a bűncselekményi hajhajlandóságot az egyéniséggel hozza összefüggésbe, nem veheti át egyszerűen a jogászoktól a bűncselekmény fogaimát, hanem azt a tételes jogtól függetlenül, magának kell megalkotni, azzal LOMBROSO hívei csakhamar tisztába jöttek. LOMBROSO legkiválóbb követőinek egyike: GAROFALO volt az első, ki a bűncselekménynek a jogászok által elfogadott értelmétől független, a criminalanthropologia czéljainak megfelelő meghatározást törekedett adni. Abból indulva ki, hogy a bűncselekmények köre a különféle korszakok és különféle népek tételes jogaiban más és más, s hogy az az alaki critérium: a büntetőjogi sanctio, mely valamely cselekményt jogi szempontból bűncselekménynyé tesz, a jogtudományon kívül eső tudományos kutatás alapjául nem szolgálhat, a bűncselekményt önállósítja a jogtudománytól és a jogi értelemben vett bűncselekménynyel szemben felállítja a természetes bűncselekmény fogalmát. Ezt az új fogalommeghatározást az erkölcsi

érzületre alapítja és azokat a cselekményeket nevezi bűncselekményeknek, melyekben a két altruistikus alapérzés: a könyörületesség (pietà) és a jóravalóság (probitá) hiánya nyilvánul. Ez által nemcsak olyan fogalmat nyert, melyre a tételes jog önkény szerűségeitől függetlenített tudományos tételek alapíthatók, hanem amely egyúttal az atavismus hypothesisének is némi magyarázatot szolgáltatott, mert az ősemberben az al~ truistikus érzület kétségtelenül kevésbbé volt kifejlődve, mint a culturemberben és így az elemi erkölcsi érzésekben való fogyatékosság az ősembernek és a bűntettes-typushoz tartozó embernek közös vonásaként tűnik fel.

De a természetes bűncselekmény fogalmának felállítása a bűntettes fogalmát is módosítja, vagy legalább az elmélet továbbképzésének czéljaira szabatosabban határozza meg. GAROFALO ugyanis nem azt állítja, hogy egyes elvontan gondolt cselekmények (ölés, lopás stb.) nélkülözik az elemi erkölcsi érzéseket, hanem azt, hogy egyes concret tettekben (pl. nyereségvágyból véghezvitt ölés, lopás) a kérdéses érzések hiánya nyilatkozik meg. A criminalanthropologia szempontjából tehát csak az a bűntettes, akinek tettéből a könyörületesség vagy jóravalóság hiányára lehet következtetni. Szóval a természetes bűncselekmény fogalmával a bűntettesnek a tételes jogtól függetlenített fogalma felel meg.

A bűncselekménynek pusztán két érzésre való visszavezetése talán nem tökéletes, mert − mint már erre ENRICO FERRI rámutatott − egyes altruistikus érzéseket (a szeméremérzet, a vallásosság tiszteletbentartása, a hazaszeretet stb.), melyeknek megsértése kétségtelenül nemcsak jogi szempontból delictuosus jellegű, figyelmen kívül hagy. Mégis az által, hogy GAROFALO a bűncselekmény belső tartalmát meghatározza, a criminalanthropologiai kutatások tárgyát képező egyének körét is megjelöli.

A természetes bűncselekmény tanának folyománya az is, hogy maga LOMBROSO elméletének továbbfejlesztése folyamán a tulajdonképeni bűntettest azálbűntettestől(criminaloid) megkülönbözteti. Az utóbbiakhoz a gondatlanságból okozott bűncselekmények elkövetőit, továbbá azokat sorolja, kik anélkül, hogy a társadalomnak tulajdonképi kárt okoznának, olyan tetteket követnek el, melyeket a törvény, a közvéle-

meny, vagy az uralkodó előítélet folytán bűncselekményeknek minősít.

Végül a bűntettes és elmebeteg egymáshoz való viszonya is jobban tisztázódik a természetes bűncselekmény tanával. A kettő közötti különbséget GAROFALO LOMBROSO-nál sokkal élesebben kidomborítja, különösen annak hangsúlyozása által, hogy a bűntettes a tettét bizonyos előnyök elérése végett viszi véghez, holott az elmebeteg cselekvését egyáltalán nem is lehet indokokra visszavezetni. Ezért az altruistikus érzések hiányának kiemelésével az elmebeteg bűntettesek (különösen a monomanok) is önként kiválnak a tulajdonképeni bűntettesek közül.

A tulajdonképeni és nem tulajdonképeni bűntettes megkülönböztetése vezetett azután a bűntettesek osztályozásához, így FERRI a bűntetteseket öt osztályba sorozta, és megkülönböztet elmebeteg, született, szokásszerű, alkalmi és szenvedélyben cselekvő bűntetteseket. Ezen felosztás által, melyet LOMBROSO teljesen magáévá tett, a bűntettes-typus a bűntetteseknek csak bizonyos csoportjára és pedig a született bűntettesekre korlátozódik.

Legtöbb vitára azonban az a kérdés szolgáltatott okot, hogy ha egyáltalában van bűntettestypus, úgy mi annak a lényege, vagyis melyek azok a tényezők, melyek a typikus vonásokkal biró egyéneket összetartozandókká teszik.

LOMBROSO szerint a bűntettes-typushoz tartozó egyének összetartozandóságát a degeneratióban kell keresni. Minthogy pedig ez szerinte olyan vonásokat hoz létre, amilyenek a természeti népeknél, tehát bizonyos emberfajoknál észlelhetők, a bűntettes-typus egy sorba állítandó a fajbeli typussal és épp úgy, mint az, az átöröklődés törvényének megfelelően apáról fiúra száll. LOMBROSO-nál tehát a született bűntettes az emberi fajnak külön változataként, a homo delinquens a homo sapiens válfajaként jelentkezik, melyet egyetlen természeti tényező: a végső vonalban az epilepsiára visszavezethető degeneratio hoz létre.

Azokból a különbségekből kiindulva, melyeket szerinte a bűntettes és a vadember, illetve az ehhez hasonlónak gondolt ősember között, a köztük vont párhuzam alapján találni lehet, TARDE GABRIEL ellentétbe helyezkedik LOMBROSO-nak a

bűntettes-typus mibenlétére vonatkozó felfogásával. A bűncselekményt a többi társadalmi jelenséggel egy sorba állítva, abból indul ki, hogy az az emberi szellem nyilvánulásának nem egyetlen olyan jelensége, amely a jellemmel, a tehetségekkel, a bizonyos cselekményekhez megkívántató hajlandósággal függőségi viszonyban áll. A született költő, született művész fogalma él a köztudatban. E tudat a költői vagy művészi alkotásokra való rátermettségnek − mondhatni − elemi erővel, sőt kedvezőtlen körülmények ellenére való megnyilatkozására vezethető vissza. Ha a másféle működésekre való rátermettség nem is ily szembeötlő, úgy az nem zárja ki, hogy az egyéniségben annak is meglegyenek a maga, bár nehezebben kifürkészhető előfeltételei. Ha LOMBROSO a bűntetteseken nemcsak lélektani sajátságokat, hanem boncztani rendellenességeket is észlelt, úgy éppenséggel nem lehetetlen, hogy a hivatásukban kiváló bíráknak, ügyvédeknek, munkásoknak, zenészeknek stb.-nek is jellemző az átlagos súlya, koponyatérfogata, vagy hogy rajtuk valami boncztani, élettani vagy lélektani rendellenesség volna észlelhető. Sőt TARDE valószínűnek is tartja, hogy ha bizonyos hivatáshoz tartozó egyéneken a LOMBROSO-félékhez hasonló irányú kutatásokat végeznének, azok ily féle eredményeket hoznának napvilágra.

A TARDE-féle bűntettes-typus tehát nem hasonnemű a typusnak azzal az értelmével, amely szerint az az egy emberfajhoz tartozó egyének jellemző vonásainak összességét jelenti, hanem az ily értelemben vett typusokat keresztezi. TARDE a bűntettes-typust foglalkozásbeli typusnak (type professionnel) nevezi. Ezt azonban nem szabad félreérteni. Az elnevezés ugyanis látszólag arra utal, hogy a typusnak jellemző sajátságait a foglalkozással járó körülmények, a környezet, melyben az egyén állandóan tartózkodik, fejlesztik ki. Holott a TARDE-féle type professionnelnek, mint az a már kifejtettekből kitűnik, más az értelme. A type professionnel sajátságai az illető foglalkozást űző nem minden egyénben vannak meg, hanem csak abban, aki az illető foglalkozásra különös rátermettséggel bír. A bűntettes-typusnak LOMBROSO által észlelt ismérveit TARDE sem tagadja és azt is elismeri, hogy azok létrejövetelénél az atavismusnak is lehet szerepe, de azt a bűntettes typus megmagyarázására nem tartja elegendőnek.

A TARDE-féle bűntettes-typus tehát legfőképp abban különbözik a LOMBROSO-félétől, hogy annak kialakulását nem vezeti vissza egy tényezőre, miként LOMBROSO az atavismusra, hanem a legkülönbözőbb tényezőkre. Hogy melyek ezek a tényezők, azt egyébként lényegesnek nem tartja, azokat tovább nem is kutatja.

Az a felfogás, hogy a bűntettes-typus létrejövetelét az egyén környezetét alkotó tényezők egész halmaza okozza, a; typus létezését elfogadó tudósok között szintén talált kép- ' viselőre TOPINARD-nak, a jeles anthropologusnak, személyében. Szerinte a bűntettes-typus az életviszonyok behatása folytán alakul ki s így jellegzetes vonásai szerzettek, nem úgy, mint a családi és fajbeli, természetes typusokéi, melyek velünk születnek. A bűntettes-typus, úgymint minden más socialis typus, a természetes typusokkal, mint elsődlegesekkel szemben, mint másodlagos typus jelentkezik, mely nem éli túl az egyedet, hanem csak esetleg, ha t. i. kialakulásának feltételei megvannak, megismétlődik. A bűntettes-typus ily felfogása azonban a LOMBROSO-féle tannak teljes elvetését foglalja magá-ban, mert annak lényege éppen az, hogy a typikus vonások az egyénnel veleszületnek, akárcsak a családi és fajbeli vonások.

Ahogyan végül a LOMBROSO tanai nyomán megindult eszmeáramlat továbbfejlesztőinek legjelesbbike: ENRICO FERRI a bűntettes-typus mibenlétét felfogja, az lényegileg azonos magának LOMBROSO-nak felfogásával, csak a tudományos vitá-ban megedződve, sokkal tisztultabb és olyan, mely az eredeti conceptio ellen felhozott érvekkel szemben inkább állhat helyt. FERRI kiinduló pontját azok az atavistikus, degeneratiós és pathologikus anomáliák (stigmák) képezik, melyek egyes egyéneken megállapíthatók. Ezeknek a stigmáknak összessége: a bűntettes-typus. Ámde a typus szó nem olyant jelent, ami a valóságban is létezik, hanem elvont fogalom. A minthogy nincs olyan egyén, amely valamely faji vagy nemzeti typus összes vonásait megtestesíti, úgy nem is hoz létre a termé-szet olyan egyént, aki a bűntettes-typus összes vonásait magán viselné. De igenis vannak egyének, akiknél a bűn-tettest stigmák jelentősebb számban észlelhetők, mint az ugyanazon társadalmi osztályhoz tartozó és ugyanazon fajból

származó más egyéneknél. A bűntettesi stigmák sokasága az azokkal terhelt egyénben valóságos bűntettesi praedispositiót eredményez. Született bűntettesről tehát épp úgy lehet beszélni, mint ahogy oly egyént, kit bizonyos szervi sajátságok a tüdővészre tesznek hajlandóvá, született tuberkulotikusnak lehetne nevezni. A bűntettes-typusnak ily módon felfogása az elméletet gyakorlati következményeiben sokkal elfogadhatóbbá teszi. Hogy a legjóravalóbb egyéneknél is olyan anomáliát állapíthatunk meg, ami a bűntettesi typus jellemző sajátságai közé tartozik, az még távolról sem jelenti azt, hogy a bűntettes-typus létezését vitató tan tarthatatlan, hanem csak azt, hogy az illető egyénen bizonyos degeneratiós jelenség észlelhető, a degeneratió azonban nem olyan fokú, hogy azzal a bűntettesi praedispositió is egybe volna kötve. De még ha a degeneratiós jelenségek olyan mérvben volnának is meg, hogy az illető egyénben bűntettesi praedispositiót teremtenek, még az esetben sem volna az ilyen egyén szükségképpen a bűntettesek közé sorolandó. A miként ugyanis a szervezeténél fogva tüdővészre hajlamosított egyén olyan szerencsés körülmények között élheti le életét, hogy a tuberkulózistól élete végéig mentes marad, úgy a bűntettesi habitussal biró egyénnek is kedvezhetnek életkörülményei annyira, hogy a büntetőtörvénykönyvvel élete végéig nem jön összeütközésbe.

Hiszen hogy a társadalmi tényezők, a legkülönfélébb életviszonyok nincsenek hatás nélkül az egyénre, azt LOMBROSO nem állította. Külön műben (német fordításban: Ursachen und Bekämpfung des Verbrechens) részletesen foglalkozik az éghajlat, a földrajzi fekvés, a termékenységi viszonyok, a műveltség, a vallás, a sajtó stb. befolyásával a criminalitásra. Ezeknek a tényezőknek azonban nem a született bűntettesekre, hanem csak az egyéb bűntettes fajokhoz tartozó egyénekre vonatkozólag tulajdonít a criminalitást csökkentő, vagy tápláló befolyást, a született bűntettesekre pedig legfeljebb csak azok a tételei vonatkoztathatók, melyekben a criminalitás · nak a külső tényezők folytán való átalakulásával foglalkozik.

Ha mindezek után azokat az eredményeket akarjuk megállapítani, amelyek a criminalanthropologiának pro és contra megvitatásából leszűrhetők, úgy a kérdés mai állásáról a következő képet nyerjük. Azt a tételt, hogy a bűntettes ember a

nem bűntettes embertől eltérő, külsőleg felismerhető sajátosságokkal bíró lény, LOMBROSO-nak és híveinek nem sikerült bebizonyítani. Azok az adatok, melyekkel a criminalanthropologia a bűntettes-typus létezését támogatja, elég számosak ugyan arra, hogy a tudomány ne térjen egyszerűen napirendre e probléma fölött. Amíg azonban azt az összefüggést, mely a degeneratio és a criminalitás között állítólag fennáll, bebizonyítani és annak alapját megmagyarázni nem sikerült, addig annál kevésbbé lehet szó arról, hogy azokat az anomáliákat ismerjük, melyekről a bűntettes fölismerhető. A degeneratio és criminalitás közti összefüggés bebizonyítására legkevésbbé alkalmas a bűntettes és az ős-, illetve vadember azonosságának föltevése, mert a criminalitás és az ős-, illetve vadembernek állapota éppen nem fedi egymást. Ami pedig magukat a bűntettesi anomáliákat illeti, még ha fel is tesszük, hogy a criminalitás és degeneratio közt valóban összefüggés van, akkor is csak azokat az anomáliákat vehetjük figyelembe, melyek kétségtelenül degeneratióra vezethetők vissza. És ezek kiválogatásánál sem lehetünk elég óvatosak. De igen megbízhatatlanok azok a feltevések is, melyek a lelki életnek az egyénnel állítólag veleszületett bizonyos megnyilatkozásai és a criminalitás közötti összefüggésre vonatkoznak. Így LOMBROSO és GAROFALO a tetoválás szokását is a született bűntettes veleszületett sajátságai közé sorolják, ma azonban igen alapos kételyek merültek föl ezen álláspont ellen, sőt mondhatni, hogy sikerült is már kimutatni, hogy a tetovált bűntettesek nagy száma csupán onnan ered, hogy azokban az alacsony műveltségi fokon álló néposztályokban, melyekből az elitéltek zöme kikerül, a tetoválás szokása igen elterjedt és hogy ezekben a néprétegekben a fedhetetlen egyéneknél a tetováltak aránya semmivel sem kisebb, mint az elitélteknél. Hasonlóképen az úgy nevezett tolvajnyelv is, melynek a criminalanthropologusok szerint a született bűntettesség symptomái között lényeges szerepe van, inkább magyarázható meg azzal, hogy a bűntettesnek a napvilágot kerülő mestersége bizonyos mások által meg nem értett kifejezések használatát teszi szükségessé és semmivel sem különösebb, semmiben sem megmagyarázhatatlanabb akármelyik másik műnyelvnél, melyet többé kevésbbé minden foglalkozási ág kifejleszt és akár-

melyik jargonnál, mely az egyforma életviszonyok közt levők között kifejlődik.

LOMBROSO tana nem egyéb, mint annak a tételnek, hogy az emberi physikum és az ember cselekményei között bizonyos törvényszerű összefüggés van, a cselekmények bizonyos csoportjára való alkalmazása. A törvényszerűséget azonban LOMBROSO-nak és híveinek az ősember és a bűntettes közt vont párhuzam által nem sikerült bebizonyítani. De nem sikerült bízonyítaniok azt az állításukat sem, hogy a született bűntettes criminalitásának feltételei egyedül a veleszületett anomáliákban rejlenek, melyeknek befolyása a személyiségén kívül eső körülmények által nem módosítható. Sőt a FERRI által képviselt az az álláspont, mely szerint a társadalmi tényezőknek a criminalitásra van befolyásuk, sokkal inkább számíthat követőkre, mert a társadalmi tényezők egy emberi cselekményre sem maradhatnak befolyás nélkül és mert, miként ezt FERRI helyesen emeli ki, a bűncselekmény társadalmi jelenség, melynek, ha összefüggésben is áll bizonyos természeti törvényekkel (átöröklés, degeneratio), megvannak a saját társadalmi törvényei. Ha tehát vannak is criminalitást létrehozó anomáliák, úgy ahhoz, hogy a lappangó criminalitás felszínre kerüljön, társadalmi tényezők közreműködésére van szükség.

Ezt az utóbbi gondolatot egyik-másik criminalanthropologusnál, így ANGIOLELLA-nál meg is találhatjuk, ki egyik dolgozatában a bűncselekmény egyenértékeivel (equivalenti della criminalitá) foglalkozik, melyek bizonyos olyan hajlamoknak a criminalitás területén kívül eső megnyilatkozásait jelentik, melyek az illető egyént kedvezőtlenebb életviszonyok között feltartóztathatatlanul a criminalitás lejtőjére sodorták volna. De ugyanennek az eszmének adott kifejezést TARDE is, midőn a bűntettes-typusról írt fejtegetését azzal a végső következtetéssel fejezi be, hogy − az ő kifejezésével élve − »a bűnözés méreganyaga« nemcsak enyhíthető, hanem át is alakítható, annyira, hogy a legsúlyosabb bűncselekményeket előidéző hajlandóságokból a társadalomra nézve termékenyítő erők lesznek s ekként a méreganyag »hasznos erjesztő szer«-ré válik.

Egyébiránt »született bűntettesek« a LOMBROSO-féle értelemben, vagyis a criminalitást létrehozó degeneratióval terhelt embertyyus megtestesítői, a bűncselekményeknek csak igen

csekély részénél képzelhetők. A bűncselekmény fogalma alá ugyanis a legkülönfélébb emberi cselekvőségek tartoznak, melyekben az egyetlen közös vonás az, hogy ellenkeznek a társadalom czéljaival, azaz társadalomellenesek. A szervezetnek olyan sajátossága pedig, amely az összes (tudományos szempontból tekintetbe vehető) bűncselekményekre való hajlandóságot megmagyarázná, nincs. Mert azok a kalandosaknak mondható hypothesisek, melyek a criminalitást, mint MARRO, a központi idegrendszer hiányos tápláltságára, vagy mint VACCARO, a jogi alkalmazodasi képesség hiányára vezetik vissza, tudományos értékre számot sem tarthatnak. A bűncselekményeknek igen nagy része tehát semmiképen nem vezethető vissza a degeneratióra, illetve az abból származó szervezeti anomáliákra. Lehet, hogy ezek a cselekmények más mindenféle szervezeti sajátosságokkal vannak összefüggésben, hogy tehát, miként az a bűntettes-typusnak TARDE által adott magyarázatából következik, vannak pl. a politikai bűncselekményekre, vagy akár a rágalmazásra szervezeti sajátságaiknál fogva kiváltképpen rátermett egyének, de az ilyenféle állítás bizonyítására mindenekelőtt az arra vonatkozó kutatások hiányzanak.

Mindamellett a criminalanthropológiai irány jelentőségét nem szabad kicsinyelni.

Megbecsülhetetlen érdeme mindennekelőtt az, hogy a bűncselekményt kiragadta a jogászság kizárólagos hatalmi köréből és annak megítélésénél beleszólást adott a természettudománynak és a sociologiának és megszüntette azt az egyoldalúságot, mely a tisztán jogászilag kezelt büntető igazságszolgáltatásban nyilvánult és abban jutott kifejezésre, hogy a bűncselekményeket a bűntettes egyéniségétől abstrahált cselekményeknek tekintette. Hogy ennek a változásnak mi a jelentősége, az leginkább a bűntetteseknek a criminalanthropologusok által adott osztályozásában nyilatkozik meg. Már magában véve az elmebeteg bűntettesek kirekesztése az általános büntetőjogi felelősség elveiből nagy haladás, de még nagyobb fontossággal bír a javíthatatlan, a szokásszerű, az alkalmi bűntettesek és a szenvedélyből bűnbeesők csoportjának egymástól elkülönítése, miből a velők szemben követendő bánásmód teljes különbözősége folyik.

Vessünk ezek után még egy pillantást a criminalanthropologia tanításai által megkívánt büntetési rendszerre.

Hiszen az új tanok épen amiatt okozták a legnagyobb megdöbbenést, mert látszólag nem csekélyebb dolgot jelentettek, mint azt, hogy ha a köztudatba átmennek, a büntetőjogot mindenestől romba döntik és a társadalmat a criminalitással szemben védelem nélkül hagyják. Ez a félelem azonban nemcsak túlzottnak bizonyult, de éppen az új iskola az, melynek főtörekvése, hogy a társadalmat a bűntettesekkel szemben az eddiginél hathatósabb védelemben részesítse, amit az által törekszik elérni, hogy az eddigi egységes megtorló rendszer helyett minden bűntettessel szemben a megfelelő eszközökhöz nyúl.

Igaz ugyan, hogy a született bűntettes a lombrosiánus tanok szerint beszámíthatatlan és ez az a tétel, amiből azt a következtetést vonták le, hogy felelősségre nem vonható, tehát nem büntethető. A classikus iskola büntetési fogalmával: a legszigorúbban értelmezett megtorló büntetéssel a »született bűntettes«-nél nem is sokra mehetünk. A criminal - anthropologiai iskola azonban a büntetés fogalmát is tanításának megfelelően átalakította, vagy, ha úgy tetszik, azt teljesen más fogalommal pótolta, amennyiben az erkölcsi felelősségen alapuló megtorló büntetés helyébe a bűntettesnek a társadalomra nézve veszélyes voltából folyólag a társadalmi védekezés fogalmát tette, a társadalomnak veszélyes elemeivel szemben való védekezés jogalapjául pedig a természet rendjére hivatkozott, melyben az egyedeknek egymás ellen a létért folytatott küzdelme az alkalmazkodási képességgel nem biró egyedeket egyszerűen kiküszöböli.

A társadalmi veszélyesség és ezzel szemben a társadalmi védekezés szüksége azonban a criminalanthropologusok tanítását ismét sötét színben tünteti föl, mert az individualitást teljes elnyomással fenyegeti és vele szemben az erkölcsi felelősségből folyó megtorlási eszközökön messze túlterjedő, felelősségével arányban nem álló védekezést tesz megengedhetővé. Hiszen ha azt a tételt, hogy a született bűntettest anomáliáiról föl lehet ismerni, egészen komolyan veszszük, valóban oda kell jutnunk, hogy nemcsak bűnbeesésekor, hanem mihelyt stigmáiból a »diagnosist« megcsináltuk, azaz veszélyességét

megállapítottuk, tőle a társadalmat meg kell szabadítani. A dolog azonban úgy áll, hogy a criminalanthropologusok az ilyen diagnosis megállapítására nem érzik magukat elég erőseknek, s ekként ilyen szélső következtetést tanításaikból le nem vonnak. Ekként a született bűntettes a criminalanthropologusok előtt is eddigelé csak elméletben létezik; a valóságban a társadalmi védekezés elvét nem viszik annyira keresztül, hogy az asocialis dégénérait elemeket gyökerükben elnyomnák, hanem megállapodnak a javíthatatlanoknak látszó bűntettesek ellen alkalmazandó különös rendszabályoknál és a kiküszöbölést (esetleg halálbüntetéssel) csak a tetteikkel javíthatatlanoknak bizonyult egyénekkel szemben alkalmazzák.

Ha hozzáveszszük ehhez még azt, hogy csak a született és az elmebeteg bűntettesek azok, akiket a criminalanthropologiai irány beszámíthatatlanoknak tart, akkor érthetővé lesz, bogy az a büntetőjogot nem dobta mindenestül sutba, hanem csak az eddigitől eltérő, új irányelveken alapuló repressionalis rendszert alkotott meg. Ennek a rendszernek az irányait már az a megjelölés is jellemzi, melyet annak elnevezéseként a criminalanthropologusoknál olvashatunk, midőn ők a bűntettesek therapeutikájáról beszélnek. A cselekmény súlya és a büntetés mértéke összemérhetetlenek. Arról az eszményről tehát, hogy a büntetés arányban legyen az elkövetett tett súlyával, le kell mondanunk. Ha pedig nem a tett súlya, hanem a tettes veszélyessége az irányadó, úgy egy előre meghatározott büntetési mérték kiszabása annyit jelentene, mint előre megszabni a gyógyszer mennyiségét, melyre a betegnek egészsége helyreállítása végett szüksége van. így jutnak el a criminalanthropologusok a határozatlan tartamú szabadságbüntetések követeléséhez és azokhoz a rendszabályokhoz, melyeket azzal lehet legjobban jellemezni, hogy a büntetési rendszer súlyát a büntetés végrehajtására helyezik át és nem elégszenek meg azzal, hogy az elítéltet szabadságától megfoszszák, hanem a büntetést arra kívánják felhasználni, hogy az elitélt egyéniségét teljesen átalakítsák.

A bűntettesek osztályozásából folyó különböző bánásmódnak megfelelnek a különböző repressionalis eszközök. így mindenekelőtt az elmebeteg bűntettesekre nézve azoknak külön e czélra rendelt elmegyógyintézetekben való elhelyezését

ajánlják. A javíthatatlan bűntettesek tekintetében nem idegenkednek a kiküszöbölés legszélsőbb módjától: a halálbüntetéstől sem de csak a tettesnek alapos, a tudomány követelményeinek megfelelő megvizsgálása után és civilisait államhoz méltóbb, bár fényűzésnek nevezhető kiküszöbölési módnak tartják a javíthatatlanoknak távol eső gyarmatokba való deportálását. A szokásszerű bűntettesekre a javíthatatlanokkal szemben követetteknél enyhébb rendszabályokat: súlyos, előre meg nem határozott tartamú szabadságbüntetéseket, kényszermunkát tartanak helyén valónak. Az alkalmi bűntetteseknél megelégszenek a föltételes elítéléssel, próbára bocsátással, súlyos pénzbüntetésekkel és az okozott kárnak esetleg munka útján megtérítésére való kötelezéssel. Végül a szenvedély-bűntetteseket egyáltalában nem tartják elítélhetőknek, s azoktól csak az általuk okozott kár megtérítését követelik.

Ezeket a repressionális elveket a bűncselekmények megelőzését czélzó rendszabályok egészítik ki, melyeket FERRI a büntetés pótszerei (sostitutivi penali) elnevezése alatt foglal össze. Ezek között szerepelnek: a büntetés elől való menekülés megnehezítése a nyomozás technikájának tökéletesbítése által, az alkohol elleni küzdelem, a züllött gyermekek pártfogása és általában mindazoknak a gazdasági, politikai és valláserkölcsi eszközöknek alkalmazása, melyek a criminalitás apasztására alkalmasak.

A criminalanthropologiai iskola tehát végt edményben nagyjából ugyanazokhoz a reform követelményekhez jut el, melyekre a criminalanthropologiai tanok alapjait tagadó modern criminalisták is törekszenek. Ha ezek tagadnak is minden közösséget a positiv iskolával, és ha más csapáson haladva is jutottak el ugyanazon reformkövetelésekhez, mégis nyilvánvaló, hogy annak eszméi nem maradhattak rájuk hatás nélkül és hogy a büntetési rendszerben napjainkban végbemenő forrongás keletkezésében a positiv iránynak nagy része van.

Ezért a büntetőjog történetében LOMBROSO neve mindig előkelő helyet fog elfoglalni, mert a bűntettes egyéniségének előtérbe helyezésével és a classikus iskola büntetési rendszere hatálytalanságának feltárásával a büntető igazságszolgáltatást addigi útjától teljesen eltérítette.

Hogy az elmélet terén mik lesznek azok az eredmények, melyek a LOMBROSO által megindított eszmeáramlatokból le fognak szűrődni, most még nem tudhatjuk. Bizonyos az, hogy LOMBROSOnak az a merész kísérlete, melylyel a szervezet és a lelkület közötti rejtélyes összefüggéseket akarta kifürkészni, nem sikerült, a természet műhelyébe bevilágítani nem tudott és ezeknek az összefüggéseknek a kikutatása nem is biztat valami fényes reményekkel. Sokkal többet érhet el az az irány, mely a társadalmi tényezőknek tulajdonít befolyást a criminalitásra s mely a criminalitás társadalmi okaival és azok megszüntetésének módjaival foglalkozik. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy ez az irány is a LOMBROSO által mozgásba hozott áramlatokkal van összefüggésben.